

Jaunimo požiūriai į savo pačių, tėvų ir senelių šventes. Mėgstamiausia jaunimo šventė

ASTA VENSKIENĖ

Vytauto Didžiojo universitetas, K. Donelaičio g. 52, LT-44244 Kaunas

El. paštas a.venskiene@hmf.vdu.lt

Straipsnio tikslas – remiantis jaunimo požiūriu, išanalizuoti kalendorinių švenčių šventimo skirtumus tarp kartų, nustatyti mėgstamiausias jaunimo šventes ir su jų šventimu susijusius kontekstus. Etnografinių duomenų analizė rodo, kad visos trys respondentų šeimos kartos (seneliai, tėvai ir vaikaičiai) dažniausia švenčia šias šventes: Kūčias / šv. Kalėdas, šv. Velykas, Naujuosius metus, Visų šventųjų / Vėlinių dienas, Jonines. Jaunimas linkęs pabrėžti savo švenčiamų švenčių tęstinumą. Teigiama, kad šventes jie perėmė iš senelių, tėvų ir dažnai švenčia su jais drauge. XXI a. pradžios studentiško jaunimo pačios mėgstamiausios šventės yra Kūčios, šv. Kalėdos. Paminėtos ir kitos šventės (šv. Velykos, Joninės, Visų šventųjų / Vėlinių dienos, Naujieji metai ir Užgavėnės), tačiau joms dėmesio skiriama kur kas mažiau. Pagrindiniai motyvai, kodėl Kūčios ir šv. Kalėdos yra mėgstamiausios respondentų šventės, yra susiję su socialiniais santykiais, žmonių prisiminimais apie šventes, ypač likusiais iš vaikystės, pasiruošimu šventėms ir jų šventimo specifika.

Raktažodžiai: kalendorinės šventės, mėgstamiausia šventė, jaunimas

IVADAS

Šventės reikšmingos tiek konkrečiam žmogui, tiek visuomenei. Per jas nutrūksta nusistovėjęs darbo ritmas, žmonių elgesys yra kitoks negu šiokiadieniais. Kartais šventinis laikas, veikla, elgesys priešpriešinamas kasdieniniam. Anot A. Falassi, šventė paprastai reiškia periodiškai pasikartojantį socialinį įvykį, kuriame tiesiogiai ar netiesiogiai, daugiau ar mažiau aktyviai dalyvauja visos bendruomenės, sujungtos etniniais, lingvistiniais, religiniais, istoriniais ryšiais ir bendra pasaulėžiūra, nariai [4, 2]. Šiame straipsnyje į šventę mėginsime pažvelgti per individualias jaunimo patirtis, akcentuosime šventės reikšmę ne bendruomenei, o individui, todėl analizuojant švenčių paplitimą tarp kartų, švenčių pamėgimo priežastis bus svarbus *emic* požiūris.

Tyrimo (1) objektas – per jaunimo požiūrį atsiskleidžiantys kalendorinių švenčių šventimo skirtumai tarp kartų, mėgstamiausios jaunimo šventės XXI a. pradžioje ir su jų šventimu

(1) Tyrimą finansavo Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. VAT-30/2012).

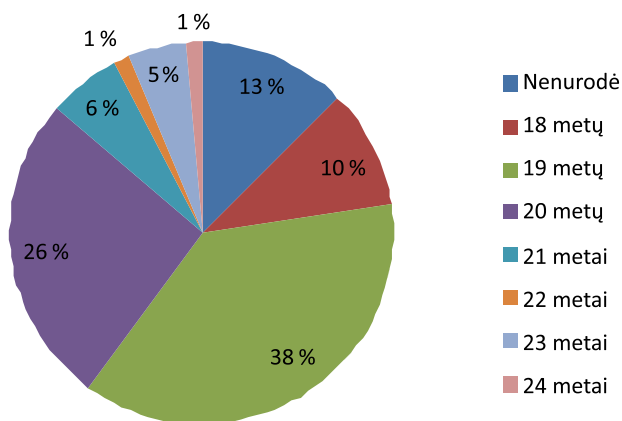
susiję kontekstai. Analizuojamos ne visos jaunimo švenčiamos šventės, o tik mėgstamiausios, t. y. tokios, kurios dėl vienokių ar kitokių priežasčių – asmeninės patirties, socialinio, kultūrinio kontekstų ir pan. – jaunimui labiausiai patinka, yra laukiamos ir mieliai švenčiamos.

Štraipsnio tikslas – remiantis jaunimo požiūriu, išanalizuoti kalendorinių švenčių šventimo skirtumus tarp kartų, nustatyti mėgstamiausias jaunimo šventes ir su jų šventimu susijusius kontekstus.

Uždaviniai: išanalizavus lauko tyrimų medžiagą, išsiaiškinti jaunimo požiūrį į švenčių šventimo skirtumus tarp kartų (senelių, tėvų ir jų jaunuoliško amžiaus vaikaičių), nustatyti jaunimo mėgstamiausias kalendorines šventes ir išanalizuoti tokio jų pasirinkimo priežastis.

Tyrimo metodika. Medžiaga apie XXI a. pradžios realijas rinkta 2012–2013 metais. Vytauto Didžiojo universiteto studentai užpildė klausimyną „Mėgstamiausia šventė“, kuris sudarytas remiantis Irenos Reginos Merkienės klausimynu „Pati mėgstamiausia šventė“ [19, 239–240] ir papildytas keletu autorės tyrimui aktualių klausimų.

Siekiant sužinoti platesnį švenčių kontekstą ir nustatyti jaunimo požiūrį į švenčių šventimo, jų populiarumo skirtumus tarp kartų, buvo prašoma respondentų išvardyti šeimoje švenčiamas šventes, kokias šventes švenčia visi šeimos nariai ir kokios svarbios bei švenčiamos tik jaunimo, tik tėvų, tik senelių. Į anketos klausimus atsakė 134 studentai (2). Kadangi nesiekėme atlikti kiekybinio tyrimo ir daugiausia dėmesio skyrėme atsakymų kokybei, analizei buvo atrinkta 80 išsamiausiai atsakytų anketų. Tokia atranka, tiesa, kiek pakoregavo lyčių santykį (59 moteriškos ir 21 vyriškos lyties respondentas) – vaikinių anketų analizei buvo atrinkta mažiau, kadangi jų atsakymai buvo ne tokie išsamūs kaip merginų; tačiau analizuojant medžiagą esminių skirtumų tarp merginų ir vaikinių atsakymų nepastebėta. Respondentų amžius 18–24 metai (10 asmenų savo amžiaus nenurodė, tačiau į anketas atsakė daugiausia I–II kursų studentai, todėl visų jų amžius buvo panašus). Tarp apklaustųjų vyrauja 19–20 metų jaunuoliai (1 pav.). Taigi, rašydami apie XXI a. pradžios švenčių šventimo realijas bei mėgstamiausias šventes ir vartodami terminus

1 pav. 2012–2013 m. anketą „Mėgstamiausia šventė“ užpildžiusių respondentų amžius

„šiandieninis jaunimas“, „jaunimas“, turėsime galvoje 18–24 m. amžiaus jaunuolius. Geografinis respondentų pasiskirstymas praktiškai apima visą Lietuvą, tačiau daugiausia (24) jaunuolių gimė ir užaugo Kaune arba Kauno rajone.

LITERATŪROS APTARIMAS

Kalendorines šventes Lietuvos tyrėjai analizavo iš daugelio skirtingų perspektyvų. Dažniausia ap-

(2) Anketos saugomos Vytauto Didžiojo universiteto Kultūrų studijų ir etnologijos katedros rankraštyne (toliau VDU ER, b. 2556 ir 2557).

rašoma švenčių istorinė raida, tradicijos, gilinamasi į ritualinius šventės aspektus, iki-krikščioniškų ir krikščioniškų šventės elementų, prasmių sąveiką ir pan. (J. Kudirka [6; 7], A. Vaicekuskas [20], L. Klimka [5], P. Dundulienė [2] ir kt.). Savo darbuose tyrėjai pateikia statistinių duomenų apie analizuojamą šventę(-es), kuriais grindžiamas jos populiarumas, tam tikrų šventės elementų, apeiginių praktikų atlikimą bei kaitą. Plačiau aptarsime tik tyrimui aktualiausius darbus, kuriuose atkreipiamas dėmesys į kalendorinės šventės populiarumą tarp jaunimo, švenčių pamėgimo motyvus. Plačiausiai regioniniai jaunimo kalendorinių švenčių šventimo ypatumai išnagrinėti Ž. Šaknio darbuose [11; 13; 14]. Išsami jaunimo elgsenos bei veiklos analizė kalendorinių švenčių metu padeda suprasti jaunimo vaidmenį šventiniame cikle bei švenčių svarbą jaunimui. Šiam tyrimui svarbūs ir kiti minėto autoriaus darbai. Straipsnyje „Jaunimo kalendoriniai papročiai tūkstantmečių sandūroje: tradicijos ir naujovės“ Ž. Šaknys [15, 165–176] pateikė diagramą „Mėgstamiausia šventė pagal respondentų amžių. 1998 ir 1999 metų tyrimų duomenys“, kurioje matome penkių skirtingų amžiaus grupių švenčių populiarumo rodiklius, aptartus tekste. Užfiksuoti šešių švenčių populiarumo rodikliai – šv. Kalėdų, šv. Velykų, Naujųjų metų, Joninių, Užgavėnių ir Šv. Valentino dienos. Pastebima, kad Naujuosius metus „kaip linksmiausią ir laukiamiausią šventę patvirtino dauguma 15–20 ir 21–30 metų respondentų“ [15, 169]. Išskiriamos šventės, per kurias jaunimas dažniausia susiburdavo, dovanodavo vieni kitiems dovanas. Autorės tyrimui reikšmingas ir kitas Ž. Šaknio straipsnis, analizuojantis Šv. Valentino dienos plitimą Lietuvoje [17, 21–25]. Jame pateikiama 2001 m. padėtį atspindinti diagrama „Trys jaunimo mėgstamiausios šventės“, sudaryta remiantis autoriaus klausimyne esančiu klausimu – „Kokios šventės labiausiai laukiate?“; prie jo pateikiamas 7 šventes (šv. Kalėdas, Šv. Valentino dieną, Užgavėnes, šv. Velykas, Sekmines, Jonines, Heloviną) prašoma surūšiuoti nuo laukiamiausios iki mažiausiai laukiamos. Respondentai labiausiai laukiama švente nurodė šv. Kalėdas, o antroji vieta atiteko Šv. Valentino dienai [17, 22]. Duomenų apie kalendorinių švenčių populiarumą tarp miestiečių randame Ž. Šaknio straipsnyje apie Naujųjų metų šventės etninius ir kultūrinius savitumus Vilniaus mieste [16, 105–117]. Autorius lygino trijų gausiausių miesto etninių grupių – lietuvių, lenkų ir rusų – Naujųjų metų šventimo tradicijas. Nustatyta, kad vilniečiai pačia svarbiausia kalendorine švente laiko Kūčias / šv. Kalėdas, antros pagal reikšmingumą yra šv. Velykos ir trečioje vietoje – Naujieji metai [16, 114]. Šio straipsnio autorei ir D. Senvaitytei vykdant bendrą projektą „Kalendorinių švenčių (re-)konstrukcijų santykio su lietuvių tapatumu tyrimai“ 2014 m. buvo publikuotas D. Senvaitytės straipsnis, kuriame analizuojamas švenčių populiarumas Lietuvoje tarp skirtingų kartų [9, 224–241].

Palyginimui galima paminėti reikšmingą Rusijos Federacijoje tarp rusų ir kitų tautybių gyventojų atliktą tyrimą, kuriame iš psichologinės perspektyvos žvelgiama į švenčių vaidmenį ir reikšmę tautos bei konkretaus asmens gyvenime. Tyrimo autorės fiksavo žmonių individualias nuomones apie tai, kas yra „tikra šventė“, kokius prisiminimus, asociacijas ji kelia. Šio straipsnio autorei svarbios išvados apie tai, kokias šventes švenčia, laiko „tikromis“ Rusijos Federacijoje gyvenantis įvairių tautų jaunimas [24]. Nemažiau aktualaus tyrimo Rusijoje ir Bulgarijoje metu buvo analizuojami respondentų švenčių vaizdiniai. [23]. Nors šiame darbe neanalizuojama sovietinės ideologijos įtaka posovietinio jaunimo švenčių šventimui, tačiau pravartu palyginti sovietinei erdvei priklausiusių teritorijų šiuolaikinio jaunimo požiūrį į šventes.

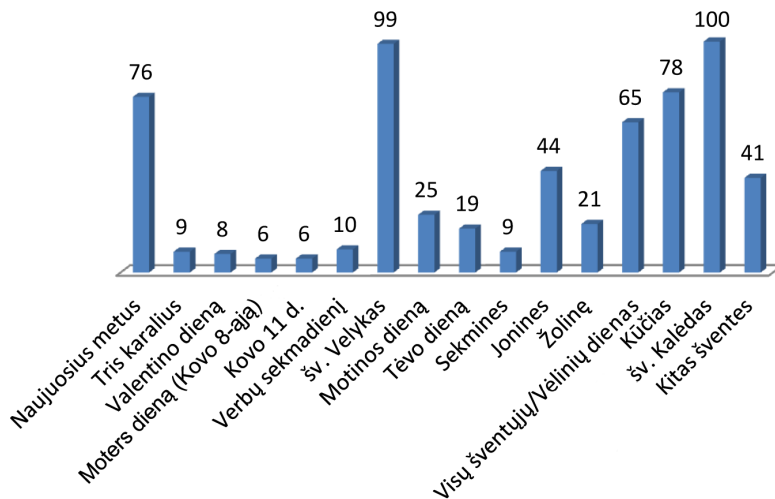
RESPONDENTŲ POŽIŪRIS Į SKIRTINGŲ KARTŲ ŠVENČIAMŲ ŠVENČIŲ SKIRTUMUS IR PANAŠUMUS

Norėta išsiaiškinti švenčių kaitą skirtingose kartose, todėl 2012–2013 m. anketas užpildžiusių respondentų buvo klausama, kokios šventės švenčiamos šeimoje, ar skirtingų kartų atstovai (seneliai, tėvai, vaikaičiai) švenčia tas pačias, ar skirtingas šventes. Vaikaičių kartai atstovaujančių respondentų teigimu, dažniausia (63 %) visos trys kartos švenčia tas pačias šventes (3).

Atsakydami į klausimą apie skirtingų kartų švenčiamas šventes, respondentai pabrėžė švenčių tęstinumą. Dažniausia teigiama, kad jos yra perimtos iš senelių, kurie laikomi šventinių tradicijų ugdytojais. Pavyzdžiui: *Taip, mano tėvai, seneliai švenčia tas pačias šventes. Šių švenčių tradicijas išugdė mano seneliai tiek mano tėvams, tiek man pačiam* [22. 1]; *Mano tėvai ir jų tėvai švėsdavo ir vis dar švenčia tas pačias šventes. Priežastis, kodėl mano tėvų ir senelių švenčiamos šventės yra tos pačios, yra ta, kad kiekvienos švenčiamos šventės ir šventimo tradicijos yra perduodamos iš kartos į kartą. Tas pačias tradicijas stengsiuosi perduoti savo pačios šeimai* [22. 2].

Siekdami pagrįsti teiginį, kad visos trys kartos švenčia tas pačias šventes, respondentai tiesiog nurodo, kad jie švenčia drauge. Kartais šventės, ypač didžiosios, švenčiamos pas senelius. Pavyzdžiui: *Mano tėvai ir seneliai švenčia tas pačias šventes. Šventos Kalėdos ir šv. Velykos mūsų šeimoje švenčiamos kartu su seneliais. Kadangi seneliai gyvena apie 20 km nuo mūsų namų, tai dažniausiai aš, mama, tėtis ir brolis važiuojame pas senelius kartu švęsti šių švenčių* [22. 3].

Tų pačių švenčių šventimas siejamas su šeimos vienybe, šventės laikomos šeimą, gimines vienijančiu įvykiu: *Mano šeima yra be galo vieninga, tad mes švenčiame tas pačias šventes. Tokiu būdu puoselėjame iš kartos į kartą perduodamas tradicijas, bandydami jas išsaugoti tolimesnėms mūsų kartoms* [22. 4]; *Visi šventes švenčiame kartu, nes tik šventės mūsų giminę suveda kartu prie vieno didelio stalo. Giminės suvažiuoja iš visos Lietuvos ar net užsienio* [22. 5].

2 pav. Šventės, kurias švenčia visų trijų kartų atstovai (4) (proc.; N = 80)

- (3) Šiame straipsnyje kalbėsime tik apie kalendorines šventes, nors kaip mėgstamiausias bei visų trijų kartų švenčiamos buvo nurodomos ir šeimos šventės.
- (4) Visi respondentai nurodė po kelias šventes, kurias švenčia visų trijų kartų atstovai.

Kaip matome (2 pav.), visi respondentai nurodė, kad visų trijų kartų atstovai švenčia šv. Kalėdas, kiek mažiau buvo minimos Kūčios, tačiau šiems skaičiams reikalingas atskiras komentaras, nes duomenų pateikėjų sampratos apie švenčių pradžią, šventinį laiką skiriasi. Iš kai kurių atsakymų aiškiai matyti, kad Kūčios laikomos Kalėdų šventinio ciklo dalimi, išvakarėmis, pvz., šv. *Kalėdas švenčiame nuo Kūčių vakaro iki antrosios šv. Kalėdų dienos, taigi tris dienas* [22. 6]; *Kalėdas švenčiame kaip ir dauguma žmonių. Išvakarėse Kūčias ir kitą dieną Kalėdas, dar kita diena būna tiesiog poilsio diena* [22. 7]. Kalėdomis gali būti įvardijamas ir visas tarpusventis nuo Kūčių iki Naujųjų metų: <...> *patinka švęsti šv. Kalėdas. Per šias šventes, kurios prasideda šv. Kūčiomis ir baigiasi Naujaisiais Metais, tvyro pakili ir šventiška nuotaika* [22. 8]. Tokių atvejų, kai iš atsakymų aiškiai matyti, kad Kūčios įtraukiamos į kalėdinį šventinį ciklą ir vadinamos bendru šv. Kalėdų vardu, užfiksuota 18 %. Taigi realiai Kūčias švenčia didesnis procentas apklaustųjų. Panaši situacija, tik rečiau, pasitaiko ir kalbant apie šv. Velykas. Kartais taip vadinamas laikotarpis nuo Verbų sekmadienio iki šv. Velykų. Visų šventųjų ir Vėlinių dienų rezultatai pavaizduoti bendrai, kadangi atsakinėdami respondentai šias dienas kartais painioja. Stulpelis „kitos šventės“ jungia tas šventės, apie kurių šventimą paliudyta mažiau nei 5 kartus. Tarp tokių švenčių minimi įvairūs paparčių atlydai, Šv. Onos, Šv. Antano ir kt. šventųjų paminėjimai, valstybinės šventės – Vasario 16-oji, Valstybės (Lietuvos Karaliaus Mindaugo karūnavimo) diena, pavasario ir rudens lygiadieniai, Jorė ir kt. Visos trys kartos minėtas šventes švenčia retai. Dažniausia švenčiamos Kūčios / šv. Kalėdos ir šv. Velykos. Šių švenčių populiarumo nesugebėjo paveikti nei sovietinė propaganda (5), nei šiuolaikinė globalizuota kultūra, dėl kurios įtakos atsiranda daugybė alternatyvų tradicinėms šventėms. Naujieji metai taip pat labai populiarūs šventė, tačiau vyresniosios kartos atstovai (seneliai) ją švenčia ne visada, jiems ši šventė neatrodo reikšminga (6).

65 % respondentų teigimu, visos trys kartos mini Visų šventųjų / Vėlinių dienas. Manychiau, kad šis rodiklis turėtų būti gerokai aukštesnis, kadangi ne visi šias dienas tapatina su žodžiu „šventė“, o anketoje buvo prašoma išvardyti „švenčiamas šventes“. Gana aktyviai visos trys kartos švenčia atgaivintą Joninių šventę, nors, kaip matysime vėliau, ši šventė vertinama nevienareikšmiškai ir dažnai siejama tik su jaunimo pasilinksminimu, panašiai kaip ir Naujieji metai. Gyvybinga ir turinčia kartų tęstinumą švente galime laikyti ir Žolinę (Švč. Mergelės Marijos ėmimo į dangų dieną). Nors švenčiama ir sovietmečiu įteisinta Moters diena, tačiau ji populiarumu gerokai nusileidžia Motinos dienai (7). Valentino dienos nedidelį populiarumą lėmė tai, kad jos dažniausia nešvenčia respondentų seneliai. Amžiaus skirtumas turi įtakos vienų ar kitų švenčių suaktualinimui, skirtingam jų šventimui. Jeigu Kūčios, šv. Kalėdos, šv. Velykos laikomos šeimos švente ir švenčiamos kartu, tai Naujieji metai dažniausia švenčiami su draugais, ir viena iš priežasčių – skirtingos kartų šventimo tradicijos. Ypač skiriasi senelių ir vaikų Naujųjų metų šventimas arba seneliai šios šventės visai nešvenčia: *Turbūt vienintelė šventė, kurią švenčiame skirtingai ir kartais*

-
- (5) Remiantis J. Mardosos tyrimu, kuriame fiksuojama 1980–1983 m. situacija, daugelį religinių švenčių šventė tik tikintieji, tačiau šv. Velykas ir šv. Kalėdas šventė beveik visur [8, 65].
 - (6) Ž. Šaknio tyrimas atskleidė panašias tendencijas: Naujuosius metus linksmiausia ir laukiamiausia švente įvardijo dauguma 15–30 metų respondentų, o 41–50 ir 60–72 metų respondentų grupės šios šventės visai nepaminėjo. Laukiamiausia švente šios amžiaus grupės įvardijo šv. Velykas [15, 169].
 - (7) Kovo 8-osios šventimą vilniečių šeimose tyrusi I. Šidiškienė teigia, kad šią dieną vienaip ar kitaip pažymi (pasveikina moteris žodžiu, įteikia gėlių, dovaną ir pan.) beveik visi apklausoje dalyvavę įvairaus amžiaus ir tautybių vilniečiai, tačiau Kovo 8-oji yra reikšmingesnė rusų ir lenkų šeimoms [18, 232].

atskirai, tai yra Naujieji metai. Mano ir tėvų šventimas panašus – draugų būryje, su įvairiomis pramogomis, fejerverkais, šampanu ir šokiais. Mano vienintelė gyva senelė Naujuosius pasitinka ramiai namuose [22. 9]; Aš, mano tėvai ir seneliai švenčiame tik vieną šventę atskirai, tai yra Naujieji metai. O mano seneliai šios šventės nešvenčia, nes jie mano, kad ši šventė skirta pasilinksminti jauniems žmonėms [22. 10].

Kalbant apie kartų skirtumus reikia pažymėti, kad daugelis švenčių per tris kartas visgi išlieka tos pačios, tačiau vyriausioji (seneliai) karta švenčia daugiau tradicinių katalikiškų švenčių, aktyviau dalyvauja parapijos atlaiduose. Minima, kad seneliai laikosi Advento, Gavėnios tradicijų, švenčia Trijų karalių, Pelenų dieną, Verbų sekmadienį, Atvelykį, Šeštines, Sekmines ir kt., kurių respondentai jau nešvenčia, pvz., *Aš ir mano tėvai bei seserys švenčia tas pačias šventes, tačiau seneliai, kol buvo gyvi, šventė daugiau religinių švenčių, vykdavo į parapijinius Šv. Kazimiero, Šv. Antano, Šv. Onos, Šv. Jono, Šv. Mykolo, Žolinės, <...> atlaidus, <...> Šeštinių, Sekminių ir pan. mišias [22. 6]. Respondentai pažymi, kad jų tėvai švenčia mažiau tradicinių katalikiškų švenčių nei seneliai, tačiau daugiau nei jie patys. Taip pat dėl amžiaus (seneliai dėl sveikatos negali paruošti gausių vaišių, jie trumpiau vakaroja ir pan.) arba pasikeitusių pažiūrų, nunykusio apeiginio veiksmų turinio pakinta šventimo būdas. Seneliams yra reikšmingesni katalikiški šventės aspektai, dalyvavimas Šv. Mišiose, maldų kalbėjimas namuose bei iš savo tėvų paveldėtų tradicijų tęsimas, o jaunesnėms kartoms tai mažiau reikšminga: *Skirtumų tarp mano, tėvų ir senelių švenčiamų švenčių yra. Seneliai labiau laikosi įvairių tradicijų (pvz., mušimas su verba per Velykas), tėvai tas tradicijas pradeda užmiršti [22. 11]. Kartais senelių ir tėvų švenčiamos šventės ar jų metu atliekami veiksmai jaunajai kartai atrodo tiesiog praradę svarbą. Šalia krikščioniškų švenčiamos ir ikikrikščioniškos šventės, tačiau jas labiau linkusi švęsti jaunesnioji karta: <...> pagoniškąsias šventes švenčiame mes (sesuo ir aš) su tėvais, nes turime draugų kompaniją, su kuria kartu atliekame švenčių apeigas, o seneliai nelabai pripažįsta šių apeigų ir labiau pripažįsta bažnytines tradicijas [22. 12].**

Respondentų tėvai ir seneliai (ypač seneliai) dažniau pažymi ir valstybines šventes, mini lietuvių tautai skaudžius bei atmintinus įvykius (Laisvės gynėjų dieną (sausio 13 d.), Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo dieną (kovo 11 d.), Lietuvos valstybės atkūrimo dieną (vasario 16 d.), Valstybės (Lietuvos Karaliaus Mindaugo karūnavimo) dieną (liepos 6 d.), Okupacijos ir genocido dieną (birželio 15 d.) ir kt.). Jaunimas tai aiškina gyvąja vyresniosios kartos atmintimi – minėtos datos laikomos aktualiomis todėl, kad seneliai, tėvai prisimena, patys išgyveno tam tikrus įvykius: *Ne, aš, mano tėvai ir seneliai švenčia ne tas pačias šventes. Seneliai švenčia Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo dieną, o aš su tėvais – ne. Tokie šventimo skirtumai yra todėl, kad seneliai labai gerai prisimena šią dieną ir ją vertina labiau nei jaunesnioji karta [22. 13]; <...> seneliams yra ir kitų svarbių švenčių, kurių mes su tėvais neminime. Pavyzdžiui, Karaliaus Mindaugo karūnavimo diena, kuri minima liepos 6-ąją, Laisvės gynėjų diena, sausio 13-oji, Lietuvos valstybės atkūrimo diena, vasario 16-oji, Antrojo pasaulinio karo aukų atminimo diena, gegužės 8-oji. Aišku, mes su tėvais apsilankome bažnyčioje kartu su seneliais, bet jiems šios šventės yra labai artimos. Galbūt todėl, kad jie daugelį tų švenčių išgyveno patys, tokias kaip Laisvės gynėjų šventė, kai seneliai kovojo už laisvą Lietuvą [22. 14]. Šventės aktualumas tiesiogiai siejamas su kartos (kartų) tikra ar menama patirtimi, išgyvenimais. Neišgyventų įvykių reikšmė gerokai menkesnė arba jie visai nereikšmingi. Šiuo atveju akcentuojamas asmeninis šventės įprasminimas ir praktiškai nėra diskursų, kuriuose atsispindėtų pilietinė jaunimo pozicija, patriotiniai jausmai.*

Respondentai, aiškindami, kodėl skirtingos kartos švenčia skirtingas šventes, ypač linkę sureikšminti amžiaus bei kultūrinius-socialinius skirtumus. Daugeliui jaunų žmonių užaugus

mieste, taip pat pasikeitus ūkininkavimo sąlygoms bei gyvenamai kaime, senelių švenčiamos šventės jaunimui tampa neaktualios, nebent jos yra šiuolaikiškai interpretuojamos.

O vyresnioji karta (ypač seneliai) nelinkusi švęsti į Lietuvą atėjusių naujų švenčių. Jei Šv. Valentino diena dar vertinama kiek palankiau, tai Helovinas vyresniųjų retai švenčiamas: *seneliai nepripažįsta iš užsienio parkeliavusių švenčių, tokių kaip Valentino diena ir Helovinas. Mano tėvai nešvenčia tik Helovino* [22. 15]; *Mano kartoje jau atsirado svetimų šalių šventės – tai Helovinas ar Valentino diena. Seneliai nešvenčia šių švenčių, nes jiems šios šventės svetimos ir nepriimtinos, o tėvai nešvenčia, nes jiems šios šventės per daug vaikiškos* [22. 16]. Respondentai pažymi, kad naujos šventės (kartais prie jų priskiriamos ir Joninės) neturi visuotinai nusistovėjusių šventimo tradicijų, aiškios struktūros, įprasminančios šventės turinį. Paprastai šventės simboliais tampa tik tam tikri pavieniai elementai: pvz., Joninių laužai, Valentino dienos širdelės ar Helovino išskaptuoti moliūgai. Daugelis šias šventes švenčia kaip išmano ir dažnai jos niekuo nesiskiria nuo eilinio pasilinksminimo. Šv. Valentino diena ir Helovinas neigiamai vertinami dėl jų „svetimumo“, didelės komercializacijos. Šių švenčių laikymas „vaikiškomis“ suteikia joms žemą socialinį statusą ir taip riboja jų plitimą, kita vertus, apibrėžia amžiaus grupę, kurioje šios šventės paplitusios.

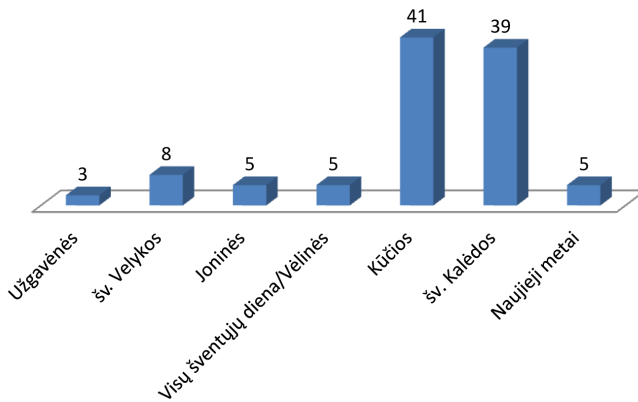
Švenčių siejimas vien su pramoga, pasilinksminimu, nesugebėjimas įprasminti šventės turinio naikina jos išskirtinumą – ji niekuo nesiskiria nuo eilinio pasilinksminimo, todėl darosi kasdieniška ir neįdomi: *Aš daugumą švenčių praleidžiu, išskyrus tuos atvejus, kai per jas būnu namie, tada švenčiu kartu su giminėmis, tačiau tarp draugų dauguma švenčių neturi prasmės, todėl tai dažniau tampa pasilinksminimu, kuris dažnai organizuojamas ir nesant progos šventei. Liūdna dėl banalumo, nėra jokio prasminio istorinio konteksto, bendro prasmės pajutimo, tikėjimo šventės reikšme, pagarbos intarpo kažkam aukščiau. Nežinau, ar šventės atgyveno savo laiką, ar visuomenė nemoka suteikti joms prasmės* [22. 17]. Atrodytų, kad jaunimas šventinių tradicijų nesilaiko ir apsiriboja tik linksmybėmis, tačiau jų nebuvimas lemia savotišką tuštumą ir panaikina šventiškumo (šventumo) jausmą.

Apibendrinant galima teigti, kad visų trijų kartų atstovai (seneliai, tėvai, vaikaičiai) švenčia Kūčias, šv. Kalėdas, šv. Velykas, mini Visų šventųjų / Vėlinių dienas ir dažniausia tai daro kartu, tačiau kuo didesnis skirtumas tarp kartų, tuo labiau skiriasi švenčiamos šventės. Kalendorinių švenčių šventimas, pirmenybės teikimas vienai ar kitai šventei priklauso nuo daugelio veiksnių – bendrakultūrinio konteksto, šeimoje nusistovėjusių tradicijų, išpažįstamos religijos bei religingumo apskritai, išsilavinimo, amžiaus, profesijos (pvz., mokytojai, moksleiviai, studentai švenčia rugsėjo 1 d.) ir pan. Vyresnioji karta (respondentų seneliai, iš dalies tėvai) labiau linkusi puoselėti lietuvių tradicines kalendorines šventes ir nenoriai priima arba nepripažįsta iš kitų kraštų atėjusių švenčių. Vyresnioji karta (ypač respondentų seneliai) švenčia daugiau katalikiškų švenčių ir aktyviau nei jaunoji karta mini su išskirtiniais Lietuvos istoriniais įvykiais susijusias, taip pat valstybines šventes. Valstybinių švenčių minėjimas siejamas su gyventojų patriotiškumo jausmu, pilietine savimone, todėl tendencija, kai su kiekviena karta valstybinės šventės švenčiamos vis rečiau, rodytų jaunimo patriotiškumo, pilietiškumo mažėjimą.

Nors netradicinės kalendorinės šventės nėra labai populiarios, tačiau gana ženkliai sumažėjo jaunimo švenčiamų tradicinių katalikiškų švenčių.

JAUNIMO MĖGSTAMIAUSIA ŠVENTĖ

Išsiaiškinome jaunimo išskirtas trijų kartų švenčiamų švenčių ypatybes, o dabar panagrinėsime, kokią šventę jaunimas įvardijo mėgstamiausia ir kokie tokio pasirinkimo motyvai.

3 pav. Šiandieninio jaunimo mėgstamiausios šventės (proc.; N = 80)

kad ten sovietinės šventės tarp jaunimo yra populiaros (8). Rusijoje populiarūs Moters diena (kovo 8 d.), Tarptautinė darbo diena (gegužės 1 d.), Pergalės diena (gegužės 9 d.), Naujieji metai. Studentai, jaunimas aktyviausiai švenčia Naujuosius metus, kurie Rusijos Federacijoje tampa visuotine švente [24, 77–123] ir pasaulietinės šventės etalonu [23, 131]. Šie tyrimai rodo, kad Rusijos Federacijos teritorijoje sovietiniam režimui pavyko pakeisti ikirevoliucinį švenčių ciklą. Tradicines provoslaviškas šventes išstūmė sovietinės ideologijos prisotintos pasaulietinės šventės. Žiūrėdami į Lietuvos duomenis, diskutuoti galėtume dėl sovietinės ideologijos įtakos Naujųjų metų išpopuliarinimui, tačiau Lietuvoje, skirtingai nei Rusijos Federacijoje, Naujųjų metų jaunimas nesureikšmino ir tik 5 % jaunuolių šią šventę įvardijo kaip mėgstamiausią. Tai kiek netikėtas rezultatas, turint galvoje, kad Naujieji metai Lietuvoje plačiai švenčiami ir tiek visuomenės, tiek tyrėjų dažnai laikomi jaunimo švente [15, 168; 13, 77–135]. Tarp mėgstamiausių nėra ir XX a. pabaigoje Lietuvą pasiekusių švenčių, tokių kaip Šv. Valentino (9) diena ar Helovinas. Dauguma pateikėjų mėgstamiausia švente įvardijo Kūčias, šv. Kalėdas arba abi šias šventes. Rezultatams turi įtakos ir jau

- (8) 1999–2000 m. skirtingose Rusijos Federacijos vietose buvo atliekamas tyrimas siekiant išsiaiškinti šiuolaikinę šventės sampratą. Jaunų žmonių (dalis jų studentai) ir vyresniųjų (30, 50–68 metų) buvo klausama, kokią šventę jie laiko „tikra švente“ ir kodėl? Anot tyrėjų, skirtingų Rusijos Federacijos vietovių, įvairių tautybių, amžiaus grupių gyventojų atsakymai turėjo specifinių bruožų, tačiau daugeliu atvejų buvo panašūs. Visų amžiaus grupių respondentai dažniausia minėjo tas pačias šventes, skyrėsi tik jų populiarumo laipsnis [24, 77–78].
- (9) Straipsnio autorės gauti rezultatai tik iš dalies sutampa su Ž. Šaknio atliktais tyrimais [17, 21–25], kuriuose labiausiai laukiama švente nurodomos šv. Kalėdos, o antra pagal laukiamumą – Šv. Valentino diena. Tai galėjo nutikti dėl kelių priežasčių: Ž. Šaknio tyrime užfiksuotos 2001 m. realijos, o šio darbo autorės duomenys surinkti 2012–2013 m., taigi per šį laiką Šv. Valentino dienos populiarumas galėjo sumažėti; dėl skirtingo pateikėjų amžiaus – Ž. Šaknio apklausti 14–18 metų jaunuoliai, o šio darbo autorės respondentai yra vyresni – 18–24 metų. Tačiau lemiamas vaidmuo, manyčiau, čia tenka tyrimo metodikai. Ž. Šaknys buvo pateikęs septynių, jo manymu, jaunimui reikšmingų švenčių sąrašą ir respondentai turėjo tas šventes tiesiog sureitinguoti. Taigi, Ž. Šaknio gauti rezultatai rodo ne jaunimo „labiausiai lauktą“ šventę apskritai, o pateikto sąrašo ribose. Tikėtina, kad be sąrašo rezultatai būtų kitokie. Tą pačią metodiką Ž. Šaknys naudoja ir straipsnyje „Jaunimo kalendoriniai papročiai tūkstantmečių sandūroje: tradicijos ir naujovės“ [15, 168]. Straipsnio autorė švenčių sąrašo nepateikė, respondantai galėjo pasirinkti šventę savo nuožiūra, todėl tikėtina, kad šis tyrimas tiksliau atskleidžia jaunimo pasirinkimą.

Kaip matome (3 pav.), šiandieninio jaunimo mėgstamiausių švenčių sąrašas yra gana trumpas – išskirtos tik septynios kalendorinės šventės. Kartais respondentams būdavo sunku išsirinkti vieną šventę, tuomet jie dažniausia nurodydavo dvi – ir tai būdavo Kūčios ir šv. Kalėdos. Tarp mėgstamiausių matome tik tradicines lietuvių šventes, nėra nė vienos sovietinės šventės; Rusijos Federacijoje atliktas tyrimas rodo,

minėtas Kūčių priskyrimas šv. Kalėdų šventiniam ciklui. Taigi, galime teigti, kad apskritai Kūčių / šv. Kalėdų laikotarpis yra mėgstamiausia šventė 80 % visų pateikėjų.

Jaunimo išskirtos tik septynios mėgstamiausios šventės rodo, kad nors lietuvių šventiniame kalendoriuje yra nemažai švenčių, tačiau ne visų jų laukiama vienodai. Šventė gali būti populiarė ir plačiai švenčiama, tačiau nebūtinai ji bus laikoma mėgstamiausia. Jos išskirtinumą nulemia keliolika veiksnių, kurie susiję ne tik su pačia švente, bet ir pasiruošimu jai. Atskiri šventės momentai, ritualai, atmosfera bei kiti šiais laikais dažnai individualūs aspektai nulemia jos tapimą mėgstamiausia.

ŠVENTĖS PAMĖGIMO PRIEŽASČIŲ ANALIZĖ

Vienos ar kelių švenčių (minėtinų datų) išskyrimas, sureikšminimas paprastai siejamas su socialine, kultūrine aplinka, asmenine jaunuolių patirtimi – nuosekliais, kasmet pasikartojančiais įvykiais arba vienkartinę patirtimi, padariusia didelį poveikį asmeniui. Tai atsispindi respondentų pateiktuose pagrindimuose, kodėl jie konkrečią šventę pasirinko mėgstamiausia.

Jau išsiaiškinome, kad šiuolaikinio jaunimo mėgstamiausios šventės yra Kūčios ir šv. Kalėdos. Kartais respondentai pamini abi šias šventes, laiko jas neatsiejamas, todėl ir aptarsime kartu. Paprastai nurodomos kelios priežastys, kodėl vieną ar kitą šventę respondentas laiko mėgstamiausia. Analizuojant Kūčių / šv. Kalėdų laikotarpį, galima išskirti šias pagrindines priežastis: patinka šventės laukimas, pasiruošimas jai; gražūs vaikystės prisiminimai; susitinka šeimos nariai, giminės; išskirtinai pozityvus bendravimas („gerumo laikas“); „šventinė dvasia“. Išskirtos priežastys respondentų atsakymuose paprastai tarpusavyje susijusios, persipynusios ir sukuria šventiškumo jausmą.

Viena iš šventės sudedamųjų dalių yra jos laukimas ir pasiruošimas. Nors advento laikotarpis šiandieniniam jaunimui nėra reikšmingas (jį paminėjo tik vienas iš 80 respondentų), tačiau Kūčių / šv. Kalėdų laukti kartais pradeda jau nuo gruodžio mėnesio pradžios. Pagrindiniai pasiruošimo darbai vyksta prieš Kūčias. Respondentai pažymi, kad smagu ruoštis Kūčioms, tvarkyti namus, gaminti maistą, puošti eglutę, nes ir dirbant buitinius darbus vyrauja šventinė nuotaika. Nuolat švenčiant šeimoje susiformuoja „šventinė rutina“, kuri priskiriama šeimos tradicijoms: *...šios šventės [šv. Kalėdų – A. V.] tradicijos mūsų šeimoje išliko iki šiol. Man labai smagu, kad visas pasiruošimas turi tęstinumą, kiekvienais metais kiekvienas žino savo pareigas ir su malonumu to imasi* [22. 18]. Svarbią reikšmę švenčių pamėgimui turi šventimo tradicijos perdavimas iš kartos į kartą ir iš vaikystės likę teigiami prisiminimai. Nors suaugusiojo šventė vertinama jau kitaip, tačiau prisiminimai lydi ir tampa kiekvienos šventės dalimi: *Kalėdos labiausiai patinka todėl, kad apie šią šventę yra likę gražūs prisiminimai iš vaikystės* [22. 19]; *<...> turiu itin gražių vaikystės prisiminimų iš šios šventės* [Kūčių – A. V.]. *Viena iš įsimintiniausių yra tai, kai mes su broliu gyvenome kaime ir kiekvienais metais po Kūčių vakarienės eidavome į tvartą klausytis, ar tikrai gyvuliai gali kalbėti per stebuklingąją Kūčių naktį* [22. 16]. Vaikystėje patirti šventiniai įspūdžiai turi stiprų emocinį poveikį ir gali turėti reikšmės šventės įkultūrinimui, jos pamėgimui.

Šv. Kalėdos ir Kūčios, ypač pastarosios, laikomos šeimos šventėmis, todėl respondentų pasisakymuose daugiausia dėmesio skiriama šeimai. 81 % apklaustųjų nurodė, kad Kūčios ir šv. Kalėdos jiems labiausiai patinka todėl, kad prie Kūčių stalo susirenka visa šeima, kartais pabrėžiamas ir simbolinis giminės mirusiųjų dalyvavimas paliekant jiems vietą prie stalo, padedant lėkštelę: *<...> Kūčių vakarienės valgis skirtas tiek namiškiams, tiek ir protėvių vėlėms. Ant mūsų stalo padedamos keturios lėkštės: mamai, tėčiui, man ir mano mirusiam*

broliui. Tik per šią šventę galiu jausti, kad visa šeima ir vėl esame drauge [22. 16]. Anot respondentų, kelių kartų atstovai, kurie šiuo metu dažniausia gyvena įvairiose Lietuvos vietose ar užsienyje, švęsti Kūčias paprastai renkasi pas tėvus arba senelius: <...> *mano mėgstamiausia šventė – Kūčios. Todėl, kad tai jaukiausia metų šventė, kai pas senelius susitinkam ne tik tėvai, aš su broliu ir sese, bet atvažiuoja ir dėdė, teta, pusbroliai ir pusseserės, su kuriais ne taip dažnai ir susitinkam. Tai ramybės, susikaupimo metas, kai tiesiog gera pabūti visiems kartu* [22. 20]; <...> *būtent Kūčių vakaras ir pasiruošimas Kalėdoms suburia visą šeimą. Kur bebūtų žmogus – kitame Lietuvos pakrašty ar užsienyje – visi skuba prie balto Kūčių stalo, kad galėtų kartu laužti kalėdaitį* [22. 21]. Dėl didesnio atstumo, užimtumo, intensyvaus gyvenimo ritmo šeimos, artimų giminaičių susibūrimai nėra dažni ir kartais respondantai pabrėžia, kad Kūčios, šv. Kalėdos yra vienintelis laikas metuose, kada visi susitinka. Šiuos susitikimus respondantai gal kiek idealizuoja, aprašo kaip labai malonius ir laukiamus. Pabrėžiamas išskirtinis bendravimas šventės metu, kai šeimos nariai stengiasi būti vieni kitiems malonūs, dėmesingi, vengia konfliktinių situacijų: *Tą dieną visi tokie ramūs, stengiasi kuo nuoširdžiau viską daryti, stengiasi nesipykti. <...> Po vakarienės skiriame dėmesį vienas kitam, dažnai žaidžiame žaidimus. <...> Šv. Kūčios yra pati mėgstamiausia šventė, nes visa šeima vienas kitam skiria daug dėmesio, dovanojame gražias šypsenas, prisimename mums svarbius žmones, susikaupusi šeima labai suartėja po šios šventės. Ši šventė sujungia visą šeimą ir greičiausiai tai yra vienintelė tokia šventė per visus metus, per kurią yra palaikomas ramumas, pagarba vienas kitam, troškimas padėti* [22. 22]. Šventė leidžia atsikvėpti nuo kasdienių rūpesčių, kasdienio skubėjimo, pamiršti problemas, pajusti ramybę: <...> *man labiausiai patinka Kūčių vakaras. Ramybė, meilė, gėris. Pats nuostabiausias vakaras, kai nereikia niekur skubėti, niekas aplink daugiau nerūpi, tik artimųjų šypsenos bei šiluma. Nuo mažens man tai stebuklinga šventė* [22. 14]. Kalėdinis laikotarpis jaunimui patinka dėl to, kad šiuo metu atkuriami, sutvirtinami šeimos ir giminaičių tarpusavio santykiai, daug teigiamų emocijų ir pozityvaus bendravimo. Pastebimas pasikeitęs bendravimas ne tik tarp šeimos narių, giminaičių, draugų, tačiau ir tarp nepažįstamųjų: *Man dabar, kaip ir vaikystėje, labiausiai patinka Kūčios, nes tai bendrystės diena, kai visi žmonės gatvėje šypsosi...* [22. 23]. Anot pateikėjų, šiuo laikotarpiu visi žmonės tampa geresni, tai „gerumo laikas“. Nagrinėjant, kodėl šiandieniniam jaunimui patinka Kūčių / šv. Kalėdų laikotarpis, aiškiai atsiskleidžia socialinė jo svarba: jaunimui svarbios šeimos vertybės, šilti žmonių tarpusavio santykiai tiek šeimoje, tiek už jos ribų. Šventei priskiriama vienijanti funkcija, kurią jaunimas ypač pabrėžia kalbėdamas apie šeimą ir giminę.

Kūčias respondantai apibūdina kaip jaukią, ramybės apgaubtą šventę: *mūsų šeimoje tai ramybės šventė* [22. 24]; *vien tik dėl šios ramybės ir šeimos vienybės man patinka ši šventė* [22. 10]; *man patinka Kūčių atmosfera, joje tvyranti mistika, ramybė* [22. 25]. Jaunimo diskursuose galime įžvelgti ir kompensacinę šventės funkciją. Paprastai turimi galvoje ne materialiniai nepritekliai, o emociniai, dvasiniai, susiję su žmonių (tėvų, giminių, nepažįstamųjų) tarpusavio santykiais, žmogaus vidinėmis būsenomis – „sielos ramybė“ ir pan.

Šventė padeda atitrūkti nuo kasdienybės: *Man Kūčios gražiausia šventė todėl, kad tai ta šventė, per kurią gali pamiršti visus rūpesčius, problemas ir tiesiog pabūti su šeima...* [22. 3]. Šventei suteikiamas išskirtinis statusas dėl sukuriamos (susikuriamos) išskirtinės dvasinės būsenos, kuri įvardijama kaip šventės „dvasia“: *Jei reikia išskirti labiausiai patinkančią, tai aš išskiriu Kūčias, turbūt dėl to, kad jų dvasią jaučiu stipriausiai* [22. 26]. Tai, ką respondantai įvardija „šventine dvasia“, dažniausia nėra aiškiai apibrėžiama, tačiau iš konteksto galima

suprasti, kad šiam jausmui atsirasti turi įtakos visas kompleksas kartais labai individualizuotų priežasčių, dėl kurių Kūčios / šv. Kalėdos laikomos mėgstamiausia švente. Ypatingą šventinę nuotaiką sukuria ir namų, miestų, miestelių puošyba: *Kūčių dvasia, kurią jaučiu, ne tik širdyje, bet ir namuose, girliandomis išpuoštuose miestuose ir kaimeliuose, daugelio namų langiuose, kur galima matyti mirgančias Kalėdų eglės lemputes* [22.3]; *Nuostabus jausmas eiti gatve, nušviesta Kalėdų lempučiu, papuošta įvairiomis dekoracijomis* [22. 27]. Respondentų diskursuose šventinis laikas pakylėjamas aukščiau kasdienybės, sudvasinamas, vadinamas „stebuklingu“, „magišku“.

16 % respondentų paminėjo per Kūčias arba šv. Kalėdas gaunamas dovanas, jų dovanojimą šeimos nariams, tačiau materialumas nesureikšminamas. Prieššventinį dovanų ieškojimą, gaminimą bei dovanojimą jaunimas sieja su šventinės nuotaikos kūrimu ir, skirtingai nei vaikystėje, nelaiko to esminiu šventės aspektu (78 % respondentų nurodė, kad šv. Kalėdos vaikystėje jiems patiko dėl gaunamų dovanų).

Tik 5 % respondentų tiesiogiai paminėjo, kad kalėdinis laikotarpis labiausiai žavi savo tradicijomis. Tačiau beveik kiekvienoje anketoje rasime pasakojimų apie giminės, šeimos švenčių tradicijas, jų tęstinumą ar kaitą. Iš pateikiamų diskursų galima suprasti, kad papročių, tradicijų laikymasis įprasmina šventę, išskiria ją iš eilinio pasilinksminimo, padeda sukurti „ypatingą dvasią“.

Nors šv. Kalėdos yra viena reikšmingiausių katalikiškų švenčių, tačiau šiandieninio jaunimo diskursuose tai menkai atsispindi. Tik viena respondentė teigė (10), kad *labiausiai patinka Kūčios, nes tai Jėzaus gimimo minėjimas* [22. 28]. Aprašydamas šventės eigą vienas respondentas paminėjo, kad prie Kūčių stalo kalbama malda [22. 29], ir du, kad po vakarienės eina į Šv. Mišias [22. 22; 22. 28]. Nors respondentai retai mini religines apeigas, tai nereikia, kad jų neatlieka, tačiau akivaizdu, kad Kūčios ir šv. Kalėdos yra jų mėgstamiausios šventės ne dėl religinių, bet dėl pasaulietinių priežasčių.

Apibūdindami, kodėl patinka šv. Velykos, respondentai dažnai pabrėžė metų laiką – pavasaris, šilta, atbunda gamta. Šv. Velykos, kaip ir Kūčios / šv. Kalėdos, mėgstamos dėl šeimos, giminės susitikimų: *<...> nuo pat mažų dienų buvau mokoma, kad didžiosios šventės turi būti paminimos su giminėmis, o kadangi pastaruoju metu retai su visais susitikime, tai tampa viena priežasčių laukti šios šventės* [šv. Velykų – A. V.] [22. 30]. Velykinių šeimos, giminės susitikimų metu vyrauja pakili šventinė nuotaika, aktyviai bendraujama, žaidžiami žaidimai, linksminamasi. Šv. Velykos mėgstamos dėl joms būdingų tradicijų, visų pirma kiaušinių marginimo bei žaidimų su jais. Greta visuotinai nusistovėjusių šeimos kuria ir individualias tradicijas, pvz., važiuoja į gamtą, eina ieškoti pirmųjų žibučių [22. 31] ir pan., kurios padeda sukurti šventinę nuotaiką, atitrūkti nuo kasdienybės. Nors nė vienas respondentas nepaminėjo, kad šv. Velykos jam patinka todėl, kad tai Kristaus prisikėlimo šventė, tačiau kaip tradicija minėtas ėjimas į bažnyčią, giminių susitikimas bažnyčioje ir pan.

Kai kuriems respondentams šv. Velykos patinka todėl, kad jos lydimos mažesnio komercinio šurmulio nei, pvz., šv. Kalėdos: *Velykos man patinka ir dėl to, kad jos nėra taip sureikšminamos kaip kitos šventės (pvz., Kalėdos), jų šventimui naudojame mažiau įvairių „blizgučių“, tai labiau konkreti religinė šventė* [22. 32]. Šventės išnaudojimas komerciniams tikslams gali užgožti ne tik religinę, bet ir šventės prasmę apskritai, kai šventiniai laikotarpiai virsta tiesiog masiniu pirkimu.

(10) Šis teiginys neatitinka evangelinio pasakojimo apie Kristaus gimimą. Respondentė supainiojo Kūčias su šv. Kalėdomis.

Apibendrinami galime teigti, kad šv. Velykos šiandieniniam jaunimui labiausiai patinka dėl pasaulietinių priežasčių, pabrėžiamas gamtos pabudimas, tačiau nepamiršta ir krikščioniška šventės prasmė.

5 % šiandieninio jaunimo Jonines paminėjo kaip mėgstamiausią šventę. Ši šventė labiausiai mėgstama dėl to, kad vyksta gamtoje, taip pat dėl jos metu atliekamų apeigų – laužo kūrenimo, vainikėlių pynimo ir plukdymo, paparčio žiedo ieškojimo ir kt. Tai sukuria šventės „mistiškumą“: *man labiausiai patinka Joninės, kadangi man jos mistiška šventė. Rasos šventė man patinka dėl įvairių apeigų. Labiausiai man patinka vainikėlių plukdymas bei paparčio žiedo paieškos* [22. 33]. Buvimas gamtoje, apeiginiais elementais sukuriamą ypatingą aplinką leidžia atitrūkti nuo kasdienybės, materialumo, ir tai patraukia jaunimą.

Visų šventųjų / Vėlinių laikotarpį respondentai išskiria kaip protėvių pagerbimo, simbolinio susitikimo su šeimos, giminės mirusiaisiais laiką: *Vėlinės, nes nuo pat mažens esu išmokytas neužmiršti savo praeities, žmonių, iš kurių aš kilau, o per šią šventę visa Lietuva rodo pagarbą savo praeičiai, savo šaknims ir tuo pačiu aš susitinku / prisimenu ir atiduo du pagarbą savosioms – tai tikrai teikia daug džiaugsmo man* [22. 26]; <...> *kaip niekad artimai persipina gyvųjų ir mirusiųjų pasauliai, prisimename tuos, kurių jau nėra kartu...* [22. 15]. Prie giminaičių kapų susitikę artimieji po to dažnai užsuka vieni pas kitus į svečius. Pastebima, kad Vėlinių laikotarpiu mirusieji paprastai prisimenami, apie juos kalbama be didelio liūdesio, panašiai kaip ir apie gyvuosius. Visų šventųjų / Vėlinių laikotarpio ypatingumą įprasminantys diskursai dažnai sutampa su Kūčių / šv. Kalėdų: rami, paslaptinga nuotaika, šeimos, giminės susitikimas, gyvųjų ir mirusiųjų simbolinis bendravimas, kapių – mirusiųjų miesto – papuošimas degančiomis žvakelėmis. Tačiau kartais respondentai supriešina šiuos šventinius laikotarpius, pabrėždami nekomercinį Visų šventųjų dienos pobūdį [22. 34], nors tikrovėje ir šiuo laikotarpiu komercinis aspektas yra svarbus, tik jis nėra taip akivaizdžiai išreikštas.

Naujieji metai dažniausia jaunimo siejami su virsmu, pokyčiais, naujomis viltimis. Galima išskirti dvi pagrindines priežastis, kodėl šiandieniniam jaunimui patinka Naujieji metai: laiko riba, nuo kurios viską galima pradėti tarsi iš naujo, nuo „balto lapo“, ir linksmybių metas. Anot vieno respondento, *mėgstamiausia šventė yra Naujieji metai, pagrindinė priežastis turbūt būtų tokia, kad per šią šventę mažiausiai nukrypstama nuo jos paskirties – tiesiog linksmai pasitinkami Nauji metai, todėl nekyla vidinio konflikto klausiant savęs, kodėl turėčiau dalyvauti šioje šventėje* [22. 17]. Šis pavyzdys iliustruoja šventės kaip pasilinksminimo laiko sampratą neieškant gilesnės šventės prasmės ar paskirties. Ž. Šaknio Vilniaus mieste atliktas tyrimas rodo, kad sostinės gyventojai Naujuosius metus taip pat sieja su linksmybėmis bei simboliškai metų riba, tačiau vilniečiai Naujuosius metus dar laiko ir šeimą suburiančia švente [16, 114], o to nepamiršo nė vienas aptariamo tyrimo dalyvis. Apibūdindami, kodėl Naujųjų metų šventė yra jų mėgstamiausia, respondentai taip pat minėjo vidurnakčio laukimą, fejerverkus, buvo susitelkiama į linksmybes, asmeninius ateities tikslus, šventės estetiką.

Užgavėnės paminėjo tik 3 % respondentų, kuriems ši šventė patinka dėl daugybės svečių bei tuo metu vykstančio giminės susitikimo, geros nuotaikos. Žinoma, paminėti ir Užgavėnių simboliai – blynai, šuipinys, kaukės, Morės deginimas, tačiau šią šventę mėgstamiausia pasirinko per mažas skaičius respondentų, todėl negalime daryti platesnių išvadų.

Apibendrinę šiuolaikinio jaunimo išskirtas mėgstamiausias šventes ir diskursus, motyvuojančius jų pasirinkimą, matome, kad, kintant žmonių gyvenimo būdai, sekuliarėjant visuomenei, keičiasi ir šventės bei jų reikšmė. Tradiciškai prieš didžiąsias šventes buvę

reikšmingi susilaikymo, apsivalymo, atgailos laikotarpiai – gavėnia ir adventas – šiandieniniam jaunimui neteko reikšmės, o šv. Velykų ar šv. Kalėdos nežymi pereinamosios laiko ribos iš pasninko į sotųjį periodą bei iš ramybės laikotarpio į linksmybių metą, greičiau atvirksčiai, žmonės, pavargę nuo nuolatinio skubėjimo, šurmulio ir sumaišties, ieško šventėje ramybės, susikaupimo, šiltesnių žmonių tarpusavio santykių, ypač tai akivaizdu Kūčių / šv. Kalėdų ir Visų šventųjų / Vėlinių laikotarpiais. Pastarosios šventės dažniausia praleidžiamos su šeima ir giminėmis. Jonines ir Naujuosius metus jaunimas dažniausia švenčia su draugais (11), ir šių švenčių turinys užpildytas įvairiomis linksmybėmis, šurmuliu. Tyrėjai dažnai pabrėžia švenčių reikšmę stiprinant bendruomeninius ryšius, formuojant tapatumo, kolektyviškumo jausmą ir pan. [1; 21; 10] ir kt. Šiuo atveju daugelyje jaunimo diskursų išskiriama kalendorinių švenčių reikšmė atkuriant, palaikant ir stiprinant šeimos, giminės tarpusavio ryšius ir mažai dėmesio skiriama už giminės ribų esančioms bendruomenėms. Silpnėjant žmonių bendruomeniškumo jausmui, menksta ir šventės, kaip bendruomeninių ryšių stiprinimo priemonės, vaidmuo. Šventės aktualizuojamos uždaresniai šeimos, giminės rate ir atlieka panašias funkcijas, kaip ir bendruomenėse.

Tarp jaunimo mėgstamiausių yra tos šventės, kurių metu atsiskleidžia didžiausias kontrastas tarp kasdieniškos ir šventinės elgsenos bei erdvės (pakeičiama kasdienė erdvė). Šventinis laikas skiriasi nuo profaniško – jis suvokiamas kaip ypatingas, „gerumo laikas“ – ir yra labai intensyviai išgyvenamas. Respondentų šventinio laiko apibūdinimams labiau tiktų M. Eliadės aptarta šiuolaikinio nereligingo žmogaus laiko samprata, kuris, nors ir „pažįsta tam tikrą laiko netolygumą ir nevienalytiškumą“, gyvena pagal „įvairius laiko ritmus ir pažįsta skirtingo intensyvumo laiko tarpsnius“, tačiau jam nepažinūs „šventi“ laiko tarpsniai, kurie neturi nieko bendra su laiko tėkme [3, 49–50]. Šiuolaikinio jaunimo diskursuose retai pabrėžiama katalikiška šventės kilmė ar prasmė, šventinio laiko, šventiškumo pajautimas per religines apeigas, tačiau tai nereiškia, kad katalikiškų švenčių metu tokios apeigos neatliekamos.

IŠVADOS

Atlikta etnografinės medžiagos analizė leidžia teigti, kad visos trys respondentų kartos (seneliai, tėvai ir vaikaičiai) dažniausia švenčia Kūčias / šv. Kalėdas, šv. Velykas, Naujuosius metus, Visų šventųjų / Vėlinių dienas, Jonines. Jaunimas linkęs pabrėžti savo švenčiamų švenčių tęstinumą. Teigiama, kad šventes jie perėmė iš senelių, tėvų ir dažnai švenčia su jais drauge. Pastebėta tendencija, kad kuo didesnis skirtumas tarp kartų, tuo labiau skiriasi švenčiamos šventės. Vyresnioji karta (respondentų seneliai ir iš dalies tėvai) linkusi puoselėti lietuvių tradicines kalendorines šventes ir nenoriai priima arba visai nepripažįsta XX a. pabaigoje Lietuvą pasiekusių naujų švenčių (pvz., Šv. Valentino, Helovino). Vyresnioji karta (ypač respondentų seneliai) švenčia daugiau katalikiškų švenčių ir aktyviau nei jaunoji karta mini su išskirtiniais Lietuvos istoriniais įvykiais susijusias, taip pat valstybines šventes.

Respondentai išskyrė septynias mėgstamiausias kalendorines šventes (datas) – Kūčias, šv. Kalėdas, šv. Velykas, Jonines, Visų šventųjų / Vėlinių dienas, Naujuosius metus ir Užgavėnes. Iš jų pačios mėgstamiausios yra Kūčios ir šv. Kalėdos. Jaunimo yra mėgstamiausios tos šventės, kurios pasižymi didžiausiu kasdieniškos ir šventinės elgsenos kontrastu.

(11) Vilniaus mieste atlikti Naujųjų metų šventimo tyrimai taip pat rodo, kad lenkų ir lietuvių tautybės jaunuoliai dažniau švenčia su draugais, o „apie pusę mokyklos rusų mokomąja kalba moksleivių Naujuosius metus sutinka su šeima“ [16, 108]. Rusijos Federacijoje atliktų tyrimų duomenimis, pastaruoju metu šioje šalyje Naujieji metai tampa šeimos švente [24, 82].

Tokį kontrastą paprastai sukuria įprastos pasiruošimo šventei ir jos šventimo tradicijos, kurios gali būti bendruomeninės arba individualios, praktikuojamos tik šeimos.

Pagrindiniai motyvai, kodėl Kūčios ir šv. Kalėdos yra mėgstamiausios respondentų šventės, yra susiję su socialiniais žmonių santykiais švenčių metu – susitinka šeimos nariai, giminės. Prieššventinį ir šventinį laikotarpiais ne tik pažįstami, tačiau ir nepažįstami žmonės maloniau tarpusavyje bendrauja, stengiasi būti vieni kitiems geresni („gerumo laikas“). Svarbus šventės pamėgimo aspektas yra ir šventės laukimas, išankstinis ruošimasis jai. Reikšmingą vaidmenį šventės vertinimui turi prisiminimai: gražūs, pozityvūs prisiminimai, ypač iš vaikystės, gali turėti lemiamos įtakos, kad šventė būtų pamėgta.

Gauta 2015 12 14
Priimta 2016 04 20

Šaltiniai ir literatūra

- [1] BOISSEVAIN, Jeremy. Inleiding: Identiteit en Feestelijkheid. In: *Feest en Ritueel in Europa. Antropologische Essays*. Eds. Adrianus Kopster, Yme Kuiper and Jojada Verrips. Amsterdam: VU Uitgeverij, 1983, p. 9–14.
- [2] DUNDULIENĖ, Pranė. *Lietuvių šventės: tradicijos, papročiai, apeigos*. Vilnius: Mintis, 1991. 261 p.
- [3] ELIADE, Mircea. *Šventybė ir pasaulietiškasumas*. Vilnius: Mintis, 1997. 162 p.
- [4] FALASSI, Alessandro. Festival: Definition and Morphology. *Time Out of Time: Essays on the Festival*. Ed. A. Falassi. Albuquerque: University of New Mexico Press, 1987, p. 1–10.
- [5] KLIMKA, Libertas. *Tradicinių kalendorinių švenčių semantika*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto I-kla, 2009. 195 p.
- [6] KUDIRKA, Juozas. *Lietuviškos Kūčios ir Kalėdos*. Vilnius: Vaga, 1993. 315 p.
- [7] KUDIRKA, Juozas. *Velykų šventės*. Vilnius: Mokslas, 1992. 95 p.
- [8] MARDOSA, Jonas. *Socialistinio Lietuvos kaimo gyventojų dvasinė kultūra*. Vilnius: Mokslas, 1988, p. 65.
- [9] SENVAITYTĖ, D. Metų švenčių populiarumas Lietuvoje ir jo kontekstai. *Acta humanitarica universitatis Saulensis*, 2014, t. 20, p. 224–241.
- [10] SMITH, Robert Jerome. Festivals and Celebrations. *Folklore and Folklife. An Introduction*. Ed. R. M. Dorson. Chicago and London: The University of Chicago Press, 1972, p. 159–172.
- [11] ŠAKNYS, Žilvytis. Iniciaciniai ir kalendoriniai jaunimo papročiai. Iš: R. Paukštytė-Šaknienė, V. Savoniakaitė, Ž. Šaknys, I. Šidiškienė. *Lietuvos kultūra. Džukijos ir Suvalkijos papročiai*. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto I-kla, 2009, p. 63–109.
- [12] ŠAKNYS, Žilvytis. Jaunimo brandos apeigos Lietuvoje XIX a. pabaigoje – XX a. pirmoje pusėje. *Lietuvos etnologija*. Kn. 1. Vilnius: Pradai, 1996, p. 35–48.
- [13] ŠAKNYS, Žilvytis. Jaunimo iniciaciniai ir kalendoriniai papročiai. Iš: R. Paukštytė-Šaknienė, V. Savoniakaitė, Ž. Šaknys, I. Šidiškienė. *Lietuvos kultūra. Mažosios Lietuvos ir Žemaitijos papročiai*. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto I-kla, 2012, p. 77–135.
- [14] ŠAKNYS, Žilvytis. Jaunimo kalendoriniai ir iniciaciniai papročiai. Iš: R. Paukštytė-Šaknienė, V. Savoniakaitė, Ž. Šaknys, I. Šidiškienė. *Lietuvos kultūra. Aukštaitijos papročiai*. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto I-kla, 2007, p. 65–95.
- [15] ŠAKNYS, Žilvytis. Jaunimo kalendoriniai papročiai tūkstantmečių sandūroje: tradicijos ir naujovės. *Lietuvių katalikų mokslo akademijos suvažiavimo darbai*, 2003, t. 18, kn. 1, p. 165–176.
- [16] ŠAKNYS, Žilvytis. Šventė Vilniuje: Naujieji metai lietuvių, lenkų ir rusų šeimose. *Lituanistica*, 2014, t. 60, Nr. 2(96), p. 105–117.

- [17] ŠAKNYS, Žilvytis. Šv. Valentino diena: jaunimo papročių migravimas laike ir erdvėje. *Liaudies kultūra*, 2003, Nr. 1(88), p. 21–25.
- [18] ŠIDIŠKIENĖ, Irma. Kovo 8-oji vilniečių šeimose: šventė, dovanos ir vaisės. *Šventės šiuolaikiniam mieste*. Sudarė J. Mardosa. Vilnius: Edukologija, 2013, p. 224–23.
- [19] *Šiokiadienių ir šventadienių etnografija. Etnografinių duomenų rinkimo pagrindai*. Sudarė I. R. Merkienė. Vilnius: Versmė, 2007, p. 239–240.
- [20] VAICEKAUSKAS, Arūnas. *Lietuvių žiemos šventės: bendruomeninės kalendorinio ciklo apeigos XIX a. pab. – XX a. pr.* Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2005. 190 p.
- [21] VAN GINKEL, Rob. Celebrating Localism: The Festive Articulation of Texel's Identity. In: *Reframing Dutch Culture. Between Otherness and Authenticity*. Eds. P. J. Margry and H. Roodenburg. Wiltshire: Ashgate, 2007, p. 37–57.
- [22] *Vytauto Didžiojo universiteto Kultūrų studijų ir etnologijos katedros rankraštynas* (toliau VDU ER, b.). Skliaustuose nurodytas aprašo numeris. Anketų lapai nenumeruoti.
- [22.1] VDU ER, b. 2557(16). Vyras, 20 m. Kaunas, 2013.
- [22.2] VDU ER, b. 2557(17). Moteris, 22 m. Kaunas, 2013.
- [22.3] VDU ER, b. 2556(20). Moteris, amžius ir gimimo vieta nežinoma, 2012.
- [22.4] VDU ER, b. 2557(02). Moteris, amžius nežinomas. Kėdainiai, 2013.
- [22.5] VDU ER, b. 2556(09). Vyras, 19 m. Šiauliai, 2012.
- [22.6] VDU ER, b. 2556(02). Moteris, 20 m. Jonava, 2012.
- [22.7] VDU ER, b. 2556(50). Moteris, 20 m. Utenos r., 2012.
- [22.8] VDU ER, b. 2556(44). Vyras, 18 m. Biržai, 2012.
- [22.9] VDU ER, b. 2556(33). Moteris, amžius nežinomas. Vilnius, 2012.
- [22.10] VDU ER, b. 2556(35). Moteris, 19 m. Kauno r., 2012.
- [22.11] VDU ER, b. 2556(48). Vyras, 20 m. Kaunas, 2012.
- [22.12] VDU ER, b. 2556(30). Moteris, 20 m. Šiauliai, 2012.
- [22.13] VDU ER, b. 2556(41). Vyras, 21 m. Kaunas, 2012.
- [22.14] VDU ER, b. 2556(60). Moteris, 21 m. Kaunas, 2012.
- [22.15] VDU ER, b. 2556(07). Moteris, 20 m. Plungės r., 2012.
- [22.16] VDU ER, b. 2556(14). Moteris, 19 m. Telšiai, 2012.
- [22.17] VDU ER, b. 2556(28). Vyras, 22 m. Skuodas, 2012.
- [22.18] VDU ER, b. 2556(11). Moteris, 19 m. Mažeikiai, 2012.
- [22.19] VDU ER, b. 2556(63). Moteris, 19 m. Kėdainių r., 2012.
- [22.20] VDU ER, b. 2556(55). Moteris, 18 m. Marijampolė, 2012.
- [22.21] VDU ER, b. 2556(04). Moteris, 23 m. Kauno r., 2012.
- [22.22] VDU ER, b. 2556(27). Vyras, amžius nežinomas. Kaunas, 2012.
- [22.23] VDU ER, b. 2556(36). Moteris, 18 m. Tauragės r., 2012.
- [22.24] VDU ER, b. 2556(62). Moteris, 19 m. Jonavos r., 2012.
- [22.25] VDU ER, b. 2556(23). Moteris, 18 m. Klaipėdos r., 2012.
- [22.26] VDU ER, b. 2557(06). Vyras, amžius nežinomas. Kaunas, 2013.
- [22.27] VDU ER, b. 2556(31). Moteris, 20 m. Marijampolės r., 2012.
- [22.28] VDU ER, b. 2556(39). Moteris, amžius nežinomas. Radviliškio r., 2012.
- [22.29] VDU ER, b. 2557(08). Moteris, 21 m. Kauno r., 2013.
- [22.30] VDU ER, b. 2556(03). Moteris, 19 m. Mažeikiai, 2012.
- [22.31] VDU ER, b. 2556(34). Moteris, 19 m. Švenčionys, 2012.
- [22.32] VDU ER, b. 2557(3). Moteris, 18 m. Lazdijai, 2013.
- [22.33] VDU ER, b. 2556(13). Moteris, 19 m. Kaunas, 2012.

[22.34] *VDU ER*, b. 2556(06). Vyras, 19 m. Panevėžys, 2012.

[23] ВОЛОВИКОВА, М.; ТИХОМИРОВА, С.; НЯГОЛОВА, М. Исследование личностных представлений о празднике: Россия и Балгария. *Ното Balkanicus. Поведенческие сценарии и культурные роли. Античность. Средневековье. Новое время. Балканские чтения*. 6. Москва: Институт славяноведения РАН, 2001, с. 129–132.

[24] ВОЛОВИКОВА, М. И.; ТИХОМИРОВА, С. В.; БОРИСОВА, А. М. *Психология и праздник: праздник в жизни человека*. Москва: ПЕР СЭ, 2003, 143 с.

ASTA VENSKIENĖ

Youth viewpoints on their own, their parents' and grandparents' holidays. The most favourite holiday among youth

Summary

The aim of the article is to analyse differences in celebration of calendar holidays among generations according to youth viewpoints and to define the most favourite holidays among youth and contexts related to their celebration.

The questionnaires, which were filled by 80 students in 2012–2013, have been analysed. The respondents answered the questions: how do theirs, their parents' and grandparents' holidays differ, what is their most favourite holiday, and why is it the most popular holiday? Having generalized the collected data, it has been observed that the youth of the beginning of the 21st c. mentioned the three most favourite holidays: Christmas Eve, Christmas and Easter. Moreover, there are not any Soviet or modern European festivals in the list of the most favourite holidays among the youth of the beginning of the 21st c., and all holidays which were mentioned by the respondents belong to the traditional Lithuanian calendar. The youth of the beginning of the 21st c. justified their preferences for choosing Catholic calendar holidays as the most favourite holidays by worldly outlook. Consequently, due to the impact of secularization processes, the youth perceive and interpret the meaning of Catholic calendar holidays worldly.

Keywords: calendar holidays, youth, the most favourite holiday